

МИЛИЈА СТАНИЋ

О НЕКИМ КВАЛИТАТИВНО-КВАНТИТАТИВНИМ ОДНОСИМА
УСКОЧКОГ ГОВОРА ПРЕМА ДРУГИМ НАРОДНИМ ГОВОРИМА
НАШЕГ ЈЕЗИКА И ПРЕМА НАШЕМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ

1. — Сваки је дијалекат својствен, тј. одликује се неким својим језичким гојавама од осталих дијалеката истог језика, али се путем изоглоса, а и иначе, мрежасто спаја са осталим дијалектима, у мањој или већој мјери, разумеје се.

Хтио сам у овом раду да покажем неке акценатско-дужинске односе ускочког говора према другим народним говорима српскохрватске језичке територије.

2. — У Ускоцима је редовно *Раде, Миле, Пéro* итд. Ту појаву срећемо и у другим говорима на југозападу наше земље. Тако А. Пецо има: *Пéro, Мујо, Раде, Суле* (ГИХ, 14). У староцрногорским говорима стање је, наравно, друкчије; исп. М. Пешикана: *Пёрд* и *Пéro* (ССЈГ, 28) и *Мйћд, Вујд* (ibid., 27), што, у транспозицији, одговара ускочком говору, и М. Решетара: *Доко, Васо, Рéro, Нико* итд. (СВ, 2). Б. Милетић има за Црмницу: *Блажо, Заоро, Гавро, Љубо, Мйло, Крсио* итд. (ЦГ, 395). У П. Ивића *Буоро* (Диј, 135). Б. Николић: *Баџа* и *Баџа, Ђока* и *Ђока, Бура* и *Бура, Жйка* и *Жйка, Јова* и *Јова* итд. (СГ, 238/38). Интересантна је и Стевовићева слика за Грузу: *Божа* и *Божо, Васа* и *Васо, Ђока* и *Ђоко, Јова* и *Јово*, али он има и *Мйћа, Мйка, Жйка* и сл., па и *Мйкић, Жйкић* и сл. (ШГГ, 509/109). Треба овдје додати да властита имена овог типа на -е (*Раде, Миле, Сијане* итд.) имају дјелимично у шумадијско-војвођанским говорима акценат као и у неким староцрногорским говорима: *Раде, Миле, Сијане* и сл. Овај акценат остаје и у случају парадигматско-морфолошке диференцијације: *Рада* и *Радеџа* (ген. једн.), *Мйла* и *Мйлеџа, Рапа* и *Рапеџа* итд. Д. Јовић наведи за Трстеник: *Миле — Мйла* (ТГ, 30).

Различити су акценатски односи и у презименама изведеним од тих личних имена: *Пéровић, Цéровић, Баковић, Радовић, Ђосовић* итд. У Ускоцима и *Пéroвић, Цéровић, Радовић, Мйновић, Лаљевић* итд. другдје (на

истоку, у неким староцрнгорским говорима итд.). Има диференције и у изговорима презимена типа *Јањковић*: *Јањковић*, *Сѣјанковић*, *Мѣрковић*, *Брѣнковић* и сл. у Ускоцима и *Јањковић*, *Сѣјанковић*, *Мѣрковић*, *Брѣнковић* итд. — другдје.

Велика је разлика у акценту и у презименима типа *Јовановић*. У Ускоцима је акценат на основи, као и у другим говорима по југезападу наше земље, а у другим крајевима је повучен ка крају, тј. секундаран: *Јовановић* и *Јовановић*, *Тодоровић* и *Тодоровић*, *Лакићевић* и *Лакићевић*, *Павићевић* и *Павићевић*, *Радановић* и *Радановић*, *Вуксановић* и *Вуксановић*. Основни и секундарни акценат сретa се и у именима типа *Милинко*: *Милѣнко* (Ускоци) и *Милинко* (другдје), што је случај и са одговарајућим општим именицама: *чујѣвко* и *чујавко*, *слинѣвко* и *слинавко*, *сиѣрашљѣвко* и *сиѣрашљѣвко*. Ваља напоменути да је тип са секундарним акцентом распрострањенији. Неки наши рјечници, као РЈАК, РСАНУ, РСМХ, основни акценат најчешће и не дају, већ само повучени. И у Вука (СР) је повучени акценат у предности: *Милинко* (*Милѣнко*), али не увијек: *Милѣнко* (*Милѣнко*) и др.

Са ускочким акцентом имена и презимена доста се слаже горобилски акценат имена и презимена: *Вѣљко*, *Гѣјко*, *Жѣвко*, *Јањко*, *Рајко*, али *Брѣнко*, *Мѣрко*; затим: *Лѣковић*, *Мѣновић*, *Гѣвриловић*, *Вилѣицијевић* итд. (ГСГ, 640—641/22—23), док се љептански (ГЈБ, 178/20) и слаже: *Гѣвриловић*, *Јовановић*, али и не слаже: *Јовановић*. Са ускочким се слаже и Гружа: *Бѣгићевић*, *Вучићевић*, *Бѣжовић* (не *Бѣжовић*), *Сѣјѣвовић* (не *Сѣјѣвовић*) итд. (ШПГ, 509/109), а и П. Ивић, за биоградѣки говор, има: *Сѣјанкѣвић*, *Сѣкѣвић*, *Јањкѣвић* (ББГ, 137/13). Д. Јовић, међутим, билажи: *Радивѣовић*, *Сѣјанимѣровић* и *Сѣјанимѣрѣовић*, *Недѣљковић* и *Недѣљкѣвић*, *Радѣанѣвић* и *Радѣанѣвић*, *Радѣнковић* и *Радѣнкѣвић*, *Игњѣиѣовић* и *Игњѣиѣѣвић* (ТГ, 31).

Велико је акценатско шаренило од мјеста до мјеста у именима као *Милош*, *Душан* итд. Вук има: *Мѣлош*, *Ўрош*, *Радош* — *Радѣша*. Тако је и у Ускоцима. У њима је и *Јагош* — *Јагѣша*. Вуковић наводи за Пиву и Дробњак: *Мѣлош* — *Милѣша* и *Мѣлоша*, *Јагош* — *Јагѣша*, и *Јагоша*, *Радош* — *Радѣша* и *Радоша* (АГПД, 204, 210). РЈАК се овдје држи Вука, а РСАНУ даје само *Јагош*. Вук: *Пѣшар* — *Пѣшѣра* (*Пѣшѣра*); Ускоци само: *Пѣшар* — *Пѣшѣра*; Ружичић: *Пѣшар* и *Пѣшѣру* (АСПГ, 118 и 124). Вук даје *Душан*, а тако и РЈАК и РСАНУ. У Ускоцима је, међутим, *Душѣн* — *Душѣна*, *Душѣне*. Вуковић велa: „Поред *Душан* — *Душѣна* (ово ће бити новије) чује се и *Душѣн* — *Душѣна* и *Душѣн* — *Душѣна* (АГПД, 213). И у Комарници је *Душѣне* (из моје грађе). У Ускоцима је *Бѣгѣан* — *Бѣгѣана* и *Бѣгѣанѣ*. Вук исто. Решетар: *Вѣгѣан* — *Вѣгѣана* ОР (SB, 75). Према ускочком *Бѣгѣљѣб*, *Дрѣгѣљѣб* и сл. стоји Вуково *Бѣгѣљѣб* (*Бѣгѣљѣб*), *Дрѣгѣљѣб* и сл., РЈАК *Дрѣгѣљѣб* и *Вѣгѣљѣб*, РСАНУ *Бѣгѣљѣб* (*Бѣгѣљѣб*), *Дрѣгѣљѣб*.

3. — Именице типа *гѣлоња* све су под дугоузлазним акцентом: *сѣвоња*, *шѣроња*, *јѣроња*, *зѣкоња*, *дѣвоња* итд. Одступања су врло ријетка: *дѣвѣња* поред *дѣвоња*. То, разумије се, и у именима тих волова: *Зѣкоња*, *Гѣлоња* итд. Вук се штро одваја: *дѣгоња*, *кѣшоња*, *мѣркоња*, а и Москов-

љевић, за поцерски говор, једним дијелом: *вјсоша*, *вјдроња*, *рјсоња*, *мркоња*, а другам се слаже с Ускоцима: *бѣроња*, *гѣлоња*, *гѣроња*, *мѣлоња*, *мѣлоња*, *мѣоња*, *иѣроња*, *иѣвоња*, *сѣвоња* итд. (АПГ, 7).

4. — Насупрот Вуку и Даничићу (СА), у Ускоцима је редовно у ген. мн. именица м. р. типа *иласи*: *иладсѣвѣ*, *градѣвѣ*, *кладсѣвѣ*, *сѣндѣвѣ*, *сѣдѣвѣ*, *дѣрдѣвѣ*, *брѣвѣвѣ*, *врѣдѣвѣ* итд., тј. са акцентом на првом слогу. Тако и *иријашѣлѣ*, *свѣшѣвѣ*, *брѣвѣ*, *кѣшлѣвѣ* итд. Акценти као *градѣвѣ*, *иријашѣлѣ* и сл., тј. са акцентом на последњем односно претпоследњем слогу, чују се само по изузетку. Слично је и у Вушовића (ДИХ, 40—42), док Ружичић има *кѣсаца*, *иросѣца*, *кѣшлова* итд. (АСПГ, 118). У говору Гашипољских Срба: *сѣндѣ* (ГГС, 37).

5. — Према књижежном *бѣци*, *знѣци*, *крѣци*, *вѣнци* и сл. стоје ускочки изговори: *бѣци*, *знѣци*, *крѣци*, *вијѣнци* и сл. Исп. А. Белића, РД, 31. и М. Решетара (SB, 57): *вијѣнсѣ* P, *вијѣнсѣ* OR, *вијѣнсѣ* POR, *вијѣнсѣ* RO, *вијѣнсѣ* R.

6. — Према Даничићу (СА, 25): *вѣи* — *вѣиа*, *иѣч* — *иѣча*, *иѣг* — *иѣга*, *сѣз* — *сѣза*, *иѣдр* — *иѣдра*, *хѣи* — *хѣиа*, *чѣс* — *чѣса*, *сѣи* — *сѣиа* и сл. стоје ускочки изговори: *вѣи* — *вѣиа*, *иѣч* — *иѣча*, *иѣг* — *иѣга*, *сѣз* — *сѣза*, *иѣдр* — *иѣдра*, *хѣи* — *хѣиа*, *чѣс* — *чѣса* и сл.

7. — У Ускоцима се јасно разликују ове двије ствари: *иѣг* (итал. *spago*) — бео канап и *иѣг* (*saccus*, *saculus*, *saccoscia*) — џеп; Кући ми шпага да учиним џпанке и Ставијо си бритвѣлин у шпаг. У лексиколошкој литератури, пак, не види се увијек јасно шта је шта: Вук има „шпаг, шпага, *vide* џпаг: Па се маши у шпагове свилне”, оно што је у Ускоцима *иѣг*, тј. џеп; под *иѣг* вели: „џпага. . . m die Tasche, funda”. РЈАК: *шѣг*, *шѣга*, врећница за новац, мошница. Plur. *шѣгови*; Дубровник *шѣг*, *шѣга*, а у Рѣчанју *шѣг*, *шѣга* Rešetar štok. dial. 298; *шѣг*, *шѣга* тако уѣе, *uzica*, конопас, lat. *funiculus*. Даничић: под типом *сѣриѣ* — *сѣриѣ* меће, поред других, и *иѣг*, дакле: *иѣг* — *иѣга*, као у Вука и у РЈАК-у (СА, 22). Ристић — Кангрга: *иѣг* м (џпаг, џеп) Sack m, Tasche f (PK, s. v.). М. Решетар: *шѣг* — *шѣга* P, *abweichend von шѣг* — *шѣга* R und *шѣг* — *шѣга* V (SB, 46). Ј. Вуковић: „Овом типу [*рѣб* — *рѣба*] припада. . . и ријеч *иѣг* — *иѣга*, која у Дан. иде по типу 6 (*иѣг* — *иѣга*). Акценту овога краја у ове ријечи одговара и акценат у Рѣчању (Бока Которска): *иѣг* — *иѣга*, док у Дубровнику иде типу под 7: *иѣг* — *иѣга* (Rešetar, Die Betonung, 46); у чакавском је *иѣг* — *иѣга* (Белић, Замѣтки, 29), тип под 10”. Б. Клаић: „*шѣг*, -*ѣга* нјем. [Bingfade] (iz tal. spago) uzica, конопас; isto i *шѣга* (жен. рода) а у Далмацији *шѣг*, *шѣга* (м. рода)“ (VRSR, s. v. *шѣг*). Речник Матице српске: „*иѣг*, *иѣга* м в. џеп. . . *иѣг* — *иѣга* м тал. покр. Узица, канап; конопас” (РМС, s. v.).

8. — Према Даничићевом *жѣбор* — *жѣбора*, *рѣзор* — *рѣзора*, *јѣрак*, *чѣнак* и сл. стоји ускочко: *жѣбор* — *жѣбора*, *рѣзор* — *рѣзора*, *јѣрак*, *чѣнак*.

9. — Вук даје *мѣзак* (*мѣзак*) — *мѣга*, Даничић *мѣзак* — *мѣга*, а у Ускоцима је: *мѣзак* — *мѣга*, лок. *мѣзгу*, мн. *мѣзови* — *мѣгѣ* итд.

10. — Даничићеви примјери *бра̄ишӣћ*, -а, *гр̄дохой̄*, -а, *д̄ес̄иой̄*, -а, *Дӯнав*, -а, *й̄с̄иок*, -а, *Њ̄г̄ош*, *д̄иок*, *Прӣзрен*, *р̄ибӣћ*, *с̄усед*, *ӣӯђин*, *зл̄д̄ӣвр* изговарају се у Ускоцима овако: *бра̄иш̄ић* — *бра̄иш̄ића*, *гр̄дох̄ой̄* — *гр̄дох̄о̄ӣа*, *д̄ес̄иой̄*, *Дӯнав*, *й̄с̄иок*, *Њ̄г̄ош*, *д̄иок*, *Прӣзрен*, *с̄ӯсед*, *ӣӯђин* — *ӣӯђина*, *зл̄д̄ӣв̄ор* — *зл̄д̄ӣвора*. Именице као *ко̄ӣлић* и *ка̄блић* имају деојак изговор у Ускоцима: *ка̄блић* и *ка̄бл̄ић*, *ко̄ӣлић* и *ко̄ӣл̄ић*.

11. — Именица *човек* има у Вука *човек* и *чџејек* (*чџејек*), *чџејка* (*чџејка*); У Даничића *чџејек*, *чџејек*, *чџејка*, *чџејку*. Прав *чџејек* и *чџејек*, *чџејка* и *чџејка*, *чџејек* и *чџејек*, *чџејка* и *чџејка*, *чџејек* и *чџејек*. У Ускоцима: *чџек* — *чџејка* и *чџејка*, вок. *чџече* и *чџече*.

12. — Ускочки примјери *бра̄ишац*, *гл̄џсањ*, *ј̄џмац*, *р̄огаљ*, *св̄џсањ*, *с̄ӯџсањ* гласе у Даничића: *бра̄ишац*, *гл̄џсањ*, *ј̄џмац*, *св̄џсањ*, *с̄ӯџсањ* (СА, 36).

13. — Даничићеве именице *д̄р̄хаӣћ*, *к̄ӣмак* (СА, 33) и сл. изговарају се у Ускоцима: *д̄р̄аӣћ*, *к̄ӣмак* и сл., а Даничићево *н̄џ̄а̄к*, *ӣџ̄клон*, *р̄а̄з̄ӯм* (СА, 36) овако: *н̄џ̄а̄к*, *ӣџ̄клон*, *р̄а̄зум*.

14. — Ваља напоменути да у књижевном језику имамо повучен акценат у лок. једн. у облицима као *амб̄ару*, *дув̄ару*, *мес̄ецу*, *обла̄ку*, *облӣку*, *ио̄јасу*, *случ̄ају*, *обр̄учу* итд. (СА, 37), док се у ускочком говору углавном задржава акценат осталих падежа: *ӯ амб̄ару*, *ӯ дув̄ару*, *на̄ м̄л̄ес̄ецу*, *ӯ обла̄ку*, *ӯ ио̄јасу*, *ӣџ̄ об̄лӣку*, *ӯ случ̄ају*, *ӯ вазд̄уху*, *ӯ вр̄иш̄ају* итд.

15. — У Ускоцима је *к̄о̄ма̄ӣћ*, -*а̄ӣа* итд., тип *ј̄ӯна̄к*, -*а̄ка*, као и у Вука (*к̄о̄ма̄д*, -*а̄да*), али је у Даничића (СА, 42) *к̄о̄ма̄д*, али уместо *к̄о̄ма̄ди* итд. има *ко̄ма̄ди* (ном. мн.), *ко̄ма̄да̄* (ген. мн.) итд. по типу *ј̄ӯна̄к*. Ни у ген. мн. именица̄ као *љешник*, *м̄јесец* и сл. не слажу се Ускоци и Даничић: у Ускоцима је *љ̄еш̄н̄ӣк̄а* и *м̄л̄ес̄е̄ца̄*, а у Даничића *л̄еш̄н̄ӣк̄а* и *м̄ес̄е̄ца̄* (СА, 37). Нема подударача ни у лок. једн. именица типа *камен*: у Ускоцима је акценат на првом слугу као и у осталим падежима — *на̄ ка̄мену*, *ӯ бус̄е̄ну*, *на̄ ӣла̄ме̄ну*, *ӯ ӣрс̄ӣе̄ну*, а у Даничића је акценат повучен с првог слога — *на̄ ка̄ме̄ну*, *ӯ бус̄е̄ну*, *на̄ ӣла̄ме̄ну*, *ӯ ӣрс̄ӣе̄ну* и сл. (СА, 38).

16. — У Ускоцима је *гр̄е̄де̄љ* — *гр̄е̄де̄ља*, *д̄ч̄ӯг* — *д̄ч̄ӯга*, *гр̄е̄бен* — *гр̄е̄бена*, а у Гл. Елезовића *гр̄е̄де̄љ* (РКМД, s. v., 110), у Вука *гр̄е̄де̄љ*, -а, као у Ускоцима; у Даничића *гр̄е̄б̄ен* — *гр̄е̄бена*, *д̄ч̄ӯх* — *д̄чӯха* (СА, 38). Разумљива је разлика између Гл. Елезовића *н̄ӣме̄ӣћ* и Ускока *н̄ӣме̄ӣћ*, али без разлике у осталим падежима: *н̄ӣме̄ӣа* (Елезовић, РКМД, s. v., 462) и *н̄ӣме̄ӣа* (Ускоци).

17. — Постоји доста велико колебање од говора до говора у квантитету посљедњег слога именица типа *ӣрӣбој*. У Ускоцима је тај слог без дужине: *ӣрӣбој*, *на̄бој*, *ӯбој*, *на̄вој*, *за̄вој*, *ра̄збој*, *ра̄здој*, *на̄ӣој*, *Прӣбој* итд. У Вука је дужина редовна: *ӣрӣбој*, *за̄вој* итд., а тако и у Пешикана: *ӣрӣје̄бој*, *за̄вој* (ССЈЛГ, 41). Тако је и у Даничића (СА, 34).

18. — Док је у Ускоцима редовно *ӣџ̄е̄док* — *ӣџ̄е̄доче*, *ж̄ӣво̄ӣћ* — *ж̄ӣво̄ӣће*, *с̄о̄к̄о* — *с̄о̄коле*, *сл̄ӣне̄ш* — *сл̄ӣне̄шу* итд., дотле М. Решетар има: *š̄ēdōče*, *ž̄ivote* O; *s̄jed̄ōče* P; *sv̄jed̄ōk̄a* R; *s̄jed̄ōk̄a* P; *š̄ēd̄ōk̄a* O, *ž̄iv̄ōt̄a* PO, *k̄ōn̄p̄r̄a* P; *s̄jed̄ōc̄ita* P; *š̄ēd̄ōc̄ita* O; *k̄ōn̄p̄r̄ita* P (SB, 59).

19. — И у народним говорима и у књижевном језику обично је *јџнџк* — *јџнџче*, *сџкџ* — *сџколе*, *вџнџк* — *вџнџче* итд., тј. у вок. једн. овог именичког типа акценат је повучен на први слог. Ту су ствари чисте. Међутим, постоје прилична неслагања у вези са преношењем од основног непреношењем акцената у вок. мн. тих именица. Гојко Ружицић (АСПГ, 122—123) вели: „Повлачење акцената на први слог у voc. sing. и pl., које Даничић бележи за тип *јунџк* — *јунџка*, редовно је у пљеваљском говору: *јџнџче* — *јџнџци*; *сџнџче* — *сџнџци* и т. д. Несумњиво је свакако и повлачење код именица са непостојаним *a*, бар у voc. sing.: *Бџрџнџче*, *Мџсџнџрџче*, *јџдџнџче* и сл. Али за voc. pl. нисам сигуран, иако ми изгледа да би и ту повлачење било обавезно”. Слично каже и за вок. именица као *каџнџшан*, *гџсџодар*, *десџнџар*, *лакрдџиџаш*, *верџесиџаш*. Решетар: *Dălmatinče*, *Tăljinče* OPR, plur. *Dălmatinci* OR, *Dalmatinče* P, *inostrănce* O, *Dalmatinci* P; *gospodăru* PO, *kăpetăni* R, *bărjăkătari*, *roglavări*, *zălucări* O, *kăpetăni* P (SB, 79—80). Белић има: *гџсџодџру*, *Дџлматџнџче*, *зџџоведнџче*, *Јџрусалџмче*, али вок. мн. ових и сличних именица не помиње (РД, 30—31). В. и мој чланак *О акценџу вокаџива неких именица* (НЈ, XII, 3—6, Београд, 1962) и реаговање Михаила Стерановића на тај мој чланак — *За чување акценатџског сџстџема књижевног језџка* (НЈ, XIII, 1—2, Београд, 1963), у којем се он не слаже са мишљењем да би пренесени акценат у вок. мн. ових именица могао бити шири од оквира *јџнџци*, *вџнџци* и још којег примјера. Из књижевног и дијалекатског материјала који сам изнио у свом чланку *О акценџу вокаџива именица типа јџнџк и др.* (Filologija, 5, ЈАЗУ, Загреб, 1967, стр. 137—167) лијепо се види да је преношење акцената и у вок. мн. ових именица доста распрострањено, иако не као у вок. једн., што је сасвим разумљиво кад се зна да се вок. мн. не употребљава толико често као вок. једн. А. Белић вели: „Повлачење акцената у вок. синг. на почетни слог познато је још у прасловенском језику” (Декл., 37). Ако то важи за вок. једнине, зашто то исто не би важило и за вок. мн., не по фонетским законима, већ по ситуацијама и расположењима?

Што се тиче Ускока, и у њима је ситуација неуједначена као и у другим народним говорима. Вок. мн. је и са превученим акценатом (*вџнџци*, *јџнџци*) и са непревученим (*сџнџци*, *револуџиснџри*).

20. — Насупрот књижевном језику и неким народним говорима, дошло је у Ускоцима до дуљења вокала пред сонантом у последњем слогу неких страних именица: *сџџудџнџи*, *винџнс*, *комџдџнџи*, *јџгџурџи*, *ордџдџнџнс*, *дивџерзџнџи*, *џарлџамџнџи* (чешће *џарлџамџнаџи*) итд. У књ. јез.: *сџџудџдениџи*, *асџсџнџениџи*, *финџанс*, *билџанс* итд. П. Ивић: „*сџџудџдениџи*, *џиџекулџнџи* поред *сџџудџдениџи*, *џиџекулџнџи* (овакав изговор страних речи са завршетком *-нџи* проширен је дџлеко на север преко границе старе акценџуације)” (ББГ, 138/14). Пецо — Милановић, за ресџвски говор: *сџџудџдениџи*, *комџанџдџнџи* (РГ, 291/51).

21. — Познато је да именице м. р. на *-ин* губе тај суфикс у мн.: *грађџанин* — *грађџани*. Том приликом се обично дуљи претпоследњи вокал: *грађџанин*, али не уек: *Бџџгарџин* — *Бџџгарџи*. Стање у народним говорима у том погледу је доста неуједначено, а тако је и у Ускоцима. Док

именице као *Тушињанин*, *Баџанин*, *Брђанин*, *мљешћанин* имају редовно дужину поменутог слога (*Тушињани*, *Баџани*, *Брђани*, *мљешћани*), — докле се остале колебају: *Сирбвчани* и *Сирбвчани*, *Сирвужани* и *Сирвужани*, *Малишијани* и *Малишијани* итд. Колебања има чак и у научним списима. Тако у Прав. стоји *Шкоиланђанин* — *Шкоиланђани*, а у ССЈ *Шкоиланђанин* — *Шкоиланђани*; Прав *Швеђанин* — *Швеђани*, ССЈ *Швеђанин* — *Швеђани* итд. Решетар: *Vijeđani*, *Vudđani*, *Ličani* O, *Riječani*, *Žirplani* O (SB, 82—83).

22. — У Вука и у Ускоцима је *Црногорац* — *Црногорца* (ген.) — *Црногорче* (вок.) — *Црногорцај* (ген. мн.). На истоку је, пак, акценат повучен ка крају ријечи: *Црногорац*, па је онда и *Црногорцај* (ген. мн.). М. Дешић је забиљежио *Црногорцај* (ген. мн.) (ЗБИГ, 209). Интересантно је то што сам ту скоро чуо у Ускоцима *Црногорац*, што је, разумије се, сасвим ново и настало под утицајем радија, телевизије и сл., тј. под утицајем изговора те именице на истоку.

23. — У књижевном језику и у доста народних говора је: *сјадо*, *чојсиво*, *грдожђе*, *гвожђе*, *уље*, *умље*, *зље*, *иње*, *рбље* и сл. Ускочки говор се оштро одваја од тог изговора: *сјадо*, *чојсиво*, *гвожђе*, *грдожђе*, *уље*, *умље*, *зље*, *иње*, *рбље*.

24. — Ускочки деминутиви и хипокористици *брдашце*, *сундашце*, *недараца*, *језерце* (*језерце*), *исејашце*, *срдашце* и сл. одступају од изговора тих истих деминутива и хипокористика у књ. јез. и у неким народним говорима: *брдашце*, *сундашце*, *недараца*, *језерце*, *исејашце*, *срдашце* итд. У књ. јез. је *сесиринсиво*, *женинсиво*, *иуђинсиво* и сл., а у Ускоцима: *сесиринсиво*, *женинсиво*, *иуђинсиво* и сл. М. Московљевић наводи за поцерски говор: *врейенце*, *беланце*, *жуманце*, *бебце*, *влаканце*, *ишамце*, *ребарце*, *себце*, *језерце*, *усјашица*, *осирвце*, *брдашце*, *срдашце*, *исејашце* (АПГ, 14), свуда, као што се види, повучен акценат.

25. — У ускочком говору ген. мн. именице *говече* гласи *гвѣдѣ*, а не *гвѣдѣ*, како је у књ. јез. и у неким народним говорима. У Горзбиљу је *гвѣдѣ* (ГСГ, 635). За Бјелопавлиће Д. Ђушић наводи: *јунѣди/јунѣдѣ*, *ѣрѣсѣди/ѣрѣсѣдѣ* итд. (ГБ, 67).

26. — У многим народним говорима *снаха* се претворило у *снаја*. У Ускоцима је после губљења гласа *х* дошло до контракције, услед чега имамо: *снаѣ*. Ево како гласе сви облици те именице у ускочком говору: ген. *снаѣ*, дат. *снаѣ* и *снаѣ*, акуз. *снаѣ*, вок. *снаѣ*, инстр. *снаѣм*, лок. *снаѣ* и *снаѣ*; мн. *снаѣ*, ген. *снаѣ*, дат. *снаѣма* и *снаѣма*, акуз. и вок. *снаѣ*, инстр. и лок. *снаѣма* и *снаѣма*. В. и М. Московљевића (АПГ, 2).

27. — Врло је неуједначен изговор ријечи *шорба* у народним говорима. На територијама новошгокавске акцентуације има говора у којима се та ријеч изговара са сва четири књижевна акцента. Тако Ружићи има: *шорба*, *шорба*, *шорба* и *шорба* (АСПГ, 139). Он има и *шкѣла* — *шкѣла* — *шкѣла* и *карѣа* — *карѣа* — *карѣа*. У Ускоцима је: *шорба*, *шкѣла* и *карѣа*. У Московљевића *шорба* (АПГ, 4).

28. — Као што се зна, ген. мн. именица ж. р. *a*-основа типа *мајка* гласи у књижевном језику: *мајākā*, *црќāvā*, *ћурākā* итд. Ускочки говор задржава једински акценат: *мајākā*, *црќāvā*, *карајīā*, *гривāā*, *чāvākā*, *илвākā* (према ном. једн. *илвџка*, плъснат камен за игру пловкање) итд. У другим народним говорима слика је шаролика: М. Пешикан: *црќāvā*, *йрйīākā* (ССЈБГ, 59), али и *карајīā* (*ibid.*, 63) према ускочком *карајīā*. Исп. и Белића (РД, 71): *гривāā*, *ћурākā*, *карајīā*. Московљевић: *бānākā*, *ћурākā*, али *клевāvā*, *йрйīākā*, *црќāvā*, *крйшākā*, *гајīākā*, *гужāvā* (*гужвī*), *дбјкī*, *црќвī* (АПГ, 4). Стевоић: *бānākā*, *карајīā* (и *каријī*), *ћурākā* (и *ћуркī*), *биљākā* (и *биљкī*), али *црќāvā*; остале се задржавају на *-и* и задржавају основни акценат: *гајкī*, *гужвī*, *гривнī*, *дбјкī*, *мајкī* итд. (ШГГ, 513/113). Л. Вујовић: *црќвџак*, *баоскеак*, *мајчџеак* (МД, 224/152).

29. — У књиж. јез. је *йкālа*, *йрālа*, *йрēла*, *везīла*, а у говорима по југозападним крајевима *йрālа*, *йкālа*, *йрēла*, *везила*. Овако је, разумије се, и у ускочком говору. Исп. и М. Пешикана ССЈБГ, 50, за пуцки говор.

30. — Позната дужина у ген. једн. именица ж. р. *a*-основа у књиж. јез. сасвим се добро чува и у ускочком говору: *главē*, *сйрāнē*, *ливадē*, *другāрицē*. Међутим, процес скраћивања и губљења дужина у знатном броју народних гоџора као да се све више шири. Као да савремени човек нема времена да лагано и отегнуто говори. Исп. и П. Ивића за говор Галипољских Срба: *брādē* [м. *брādē* — М. Ст.], *главē*, *сйрāнē*, *йрāvē* итд. (ГГС, 34).

31. — Именице типа *сйрāна* мијењају у ускочком говору у дат., инстр. и лок. мн. /у/: *сйрāмана*, *главама*, *рукана*, *грџама* итд., али и *сйрāнама*, *влакама*, *грџама*. У примјерима кекви су *свињама*, *слугама*, *браздама*, *кумама*, *вилама* и сл. готово је редозан дугоузлазни акценат у тим падежима. У другим народним говорима стање је разнолико. М. Московљевић: *брāдама*, *грāнама*, *слугама*, *йдрбама*, *кљујама*, *врбама*, *грџама*, *главама*, али *сйēнама* и *сйēнама*, *сйрāнама* и *сйрāнама*, *сйрēлама* и *сйрēлама* (АПГ, 4). П. Ивџћ: *кулама* (Диј, 136). Б. Николић: *брāдама*, *грāнама*, *рукама*, *свињама*, *сйрāнама* итд., али *двцама* и *бвцама*, *слугама* и *слугама*, *башйама* и *башйама*, *блужама* и *блужама*, *звџама* и *звџама* итд. (СГ, 241/41 — 242/48). Стевоић (Гружа): *двцама* и *бвцама*, *свињама* и *свињама*, *слугама* и *слугама*, *грāнама* и *грāнама* итд., али само *браздама*, *брāнама*, *бунама*, *врсйама* итд. (ШГГ, 512/112).

32. — Именице *рука* и *нога* различито се понашају у разним народним гоџорима. Сви њихови облици у ускочком говору гласе: *рука* — *рукē* — *руци* — *руку* — *руко* — *рукџм* — *руци* — *руке* — *рукū* — *рукама* — *руке* — *руке* — *рукама* — *рукама*; *нога* — *ногē* — *нози* — *ногу* — *ного* — *ногџм* — *нози* — *ноге* — *ногū* — *ногама* — *ноге* — *ноге* — *ногама* — *ногама*. Б. Николић има за сремски говор: *рукџм*, *руко* и *рукџм* у инстр. једн., у ген. једн. *рукē*, ген. мн. *рукū* и *рукū* (СГ, 241/41). У Стевоића је у Гружи: *рука* (ном.) — *рукē* и *рукē* (ген. једн.), *рукџм* (инстр.), *рукū* (ген. мн.) (ШГГ, 511/111). Лука Вујовић за мрковићки говор: ген. мн.

ноггак, рѹкеак, ногѹ (МД, 224/152). М. Решетар, за Озриниће, биљежи: *riĳkōt*, што је исто што и *рѹкѹм*, а за Трпањ: *riĳkē, riĳkōt* (тј. *рѹкѣ, рѹкѹм*) поред *riĳkē, riĳkōt*, тј. *рѹкѣ, рѹкѹм* (SB, 28—29). И у горобиљском је *рѹкѹ* и *ногѹ*, тј. ст. рински, двојински генитив (ГСГ, 638/20), као у Ускоцима.

33. — Именице типа *забава* различито се изговарају у разним крајевима: *забава* — *зѣбава* — *зѣбава*. У Ускоцима је *зѣбава, слѣмница, слѣнчица, зѣдуа, зѣвада, зѣмука, нѣвада* итд. Тако је и у Цуцама: *зѣбава, зѣбуна, зѣвада* итд. (ССЉБГ, 54).

34. — Ријеч *кокошка* изговара се у књ. јез. *кѹкѹшка*, а у Ускоцима *кѹксика*. Овако је и у М. Пешикана у Цуцама (ССЉБГ, 50).

35. — У акуз. једн. именица ж. р. типа *висина* акценат у Ускоцима осцилира између кратког силазног на првом слогу и кратког узлазног на другом. То се види из примјера: *ѹ ѿланику, нѣ ѿланину, ѹ висину, ѹ ширину, брзину (нѣ брзину) и брзину (ѣа брзину), чѣсѣину (нѣ чѣсѣину) и чѣсѣѣну (на чѣсѣѣну), дѹбину (ѹ дубину) и дубину (у дубину)* итд. Слично је и у другим народним говорима. А. Велић има: „*чѣсѣѣну, срѣмоѣу, брзину, вѣсину, врѹћину, дѣљину, дѹбину, дѹжину, шѣриѣу, сѣѣдноѣу, жѣвѣину, лѣдину, лѣѣѣу, ѿлѣнину, рѣвѣину, рѹдину*; има их са колебањем у акуз. једн. као *крѣвину — крѣвѣну, ѣѣзбину — ѣѣзѣвѣну* (РД, 70). Московљевић: *крѣвѣну и крѣвѣну, дубѣну и дѹбину, шѣриѣу и шѣрѣну*; затим: *ѿлѣнину, ѹ ѿланину, нѣ брзину, ѹ дубину* итд. (АПГ, 5—6).

36. — Јован Вуковић (АГПД, 243) вели да реч *часѣ* има у Пиви и Дробњаку *чѣс — чѣѣѣ* кад значи *honor*, а *чѣс — чѣѣѣ* кад значи *convivium* (гозба). У Ускоцима постоји та значењска разлика, али не и акценатска — и у једном и у другом случају каже се *чѣс — чѣсѣѣ*.

37. — У Ускочком говору ген. мн. гласи: *кѹсѣѣ* (Нѣмѣ од њѣга ништа до *кѹстѣ*), *ѹчѣ* (Нијѣсам, ѹчѣ ми!), *ѿрѣѣ, ѿлѣћѣ, ѹшѣ, шѣћѣ* итд., а Решетар за Озриниће биљежи: *kostĳ, noĳĳ, kĳerĳ*, а за Прчањ: *plĳĳĳĳ, kĳstĳĳ, noĳĳĳ, oĳĳĳ* (SB, 104). Данило Брјактаревић вели: „Именице *ѹчи, ѹши, ѿлѣћѣ, ѿрѣѣ* не чувају дуалске облике у ген. мн., већ гласе *ѹчѣ, ѹшѣ, ѿрѣѣ, ѿлѣћѣ* и *ѹчѣ, ѹшѣ, ѿрѣѣ, ѿлѣћѣ*” (НСГ, 87).

38. — За разлику од Даничића, који има у инстр. *зѹбљу, кѹшѣу, крѣљу, сѹљу* (СА, 79), у Ускоцима је *зѹбљу, кѹшѣу, крѣљу, сѹљу* и сл.

39. — Даничић (СА, 80) вели да се акценат у ријечи *смрѣѣ* не мења. Међутим, у Ускоцима се каже: *на смрѣѣѣ, у смрѣѣѣ*, тј. акценат се у овом падежу мења, *ε* тако је и у Пиви и Дробњацима, у Пљевљима и у поцарском говору (АГПД, 244; АСПГ, 140; АПГ, 32).

40. — Збирне именице типа *јагњад* иступиле су у ускочком говору из своје јединске парадигме и прешле у множинску: *јѣгњѣд — јѣгњѣдѣ — јѣгњѣдѣма* итд. Као што се види, завршни вокал у ген. мн. је дуг, а само је по изузетку кратак. То је супротно књижевном језику, а у народним говорима је и овако. М. Московљевић има: *ѿлѣлѣдѣ, бурѣлѣдѣ, жѣдрѣлѣдѣ, зверѣлѣдѣ, јунѣлѣдѣ, ѿлѣлѣдѣ, али и жѣдрѣлѣдѣ, мѹмѣлѣдѣ, ѿлѣлѣдѣ* (АПГ, 37). Асим Пецо каже: „Колективне именице на *-ад* овдје

не знају за облике генитива множине: *шѣлѣдѣ, јѣрѣдѣ*, како је то код Вушовића” (ГИХ, 21), док Игрутич Стевовић наглашава: „Збирне именице формације -ад у говору Груже немају сингуларну промену и сингуларну конгруенцију. . . већ плуралну промену: *шѣлѣд, шѣлѣдѣ, шѣлѣдима*” (ШГГ, 580/180). Кад ти плуралски облици имају значење колектива, онда, вели он, постоје посебни акценатски облици: *шѣлѣдѣ — шѣлѣдма* (ibid.). И М. Пешикан говори о дужинама у ген. мн. ових и сличних именица (ССЛЈГ, 55).

41. — Посљедњи слог у именицама типа *младосѣ* дуг је у књижевном језику, а тако је и у ускочком говору: *млѣдѣс, сѣдѣрѣс, мѣлѣс, ѣдѣкѣс, мѣдрѣс, бѣлѣс, жѣлѣс* итд. У другим народним говорима је или дуг или кратак. В. Милетић даје за црмнички говор: *жѣлѣс[и], сѣдѣрѣс[и], ѣдѣкѣс[и], бѣлѣс[и]* (ЦГ, 387). М. Московљевић нема дужине на посљедњем слогу у поцерском говору: *блѣгосѣ, вѣрносѣ, вѣрдносѣ, дѣжносѣ, јѣросѣ, хрѣбросѣ*, али *ѣскуднѣсѣ, чѣсѣишѣсѣ* (АПГ, 33). И. Стевовић наводи за Гружу: *жѣлѣсѣ, мѣлѣсѣ, млѣдѣсѣ, ѣдѣкѣсѣ* итд., али *смѣрносѣ, слѣбосѣ* (ШГГ, 580/180), *сѣфрашѣливѣсѣ, чѣсѣишѣсѣ* итд. (ibid., 581/181). У Д. Јовића, за трстички говор, налазимо: *сѣдѣрос, бѣлес, рѣдѣс* (ТГ, 71).

42. — Личне замјенице као *ја* и сл. гласе у ускочком говору као и у књижевном језику: *јѣ, ѣѣ, ѣн, ѣна, ѣно*. Падежни облици су као у Вука: *мѣне, ѣѣбе, сѣбе, ѣѣму, ѣѣга* итд., за разлику од многих народних говора, у којима се ти облици изговарају са краткосилазним акценатом: *мѣне, ѣѣбе, мѣни, ѣѣби, ѣѣга, ѣѣму* итд. Овдје је, у Ускоцима, дуг вокал и у облицима *ѣѣг, ѣѣ* и сл., сем у случајевима какви су *ѣрѣдѣ ѣѣг, ѣѣдѣ ѣѣг* и сл.

У другим народним говорима срећамо: *јѣ, ѣѣ, мѣ, вѣ* — скраћено \cap у \oslash у отвореном слогу у говору Галипољских Срба (ГГС, 33), а у енклази: *јѣ, ѣѣ* и сл. (ibid., 34). П. Ивић има: *ѣѣг* (Диј, 134). У Барјактаревића: *мѣне, ѣѣбе, сѣбе* (НСГ, 89).

43. — Ген. једн. замјенице *ѣѣа* барира у квантитету завршног слога. Тако М. Стевановић има *ѣѣга* (ССЈ, 314), док је у М. Пешикана *ѣѣгѣ* (ССЛЈГ, 67), у Белића: *ѣѣгѣ, ѣѣг* (РД, 190). Он има и *ѣѣгѣј* (ibid.), а у Т. Маретића: *ѣѣгѣ* (ГС, 188). У Ускоцима је *ѣѣгѣ, ѣѣг* и *ѣѣгѣј*.

44. — Не слажу се Ускоци и Вук у квантитету посљедњег слога ни у још неким случајевима. У Вука је *млѣда, дрѣга, Гаѣко* — поименичени придјиви и у парадигми чисте именице: *млѣде* (ген. једн.), *млѣди* (дат. једн.) итд., а у Ускоцима поименичени придјиви одређеног вида и у парадигми такви облици: *млѣдѣ* (невеста) — *млѣдѣ* (ген.) — *млѣдѣј* (дат.) итд. У Ускоцима се топоними, постали од придјева, данас осјећају само као именице и мијењају се тако: *Лѣѣово, Мѣлѣнско, Крѣново, Гѣрѣнско* итд., ген. *Лѣѣова, лѣѣову* итд. У Вука је *Гѣрѣнско* — *Гѣрѣнског*. У Ј. Вуковића, за Пиву и Дробњак: *Мѣлѣнско — Мѣлѣнског* (АПЦД, 390), дакле вуковско-ускочки хибрид.

45. — Велике су разлике у изговору одређених придјева типа *свѣѣи*. У Ускоцима је редован дугосилазни акценат: *свѣѣиѣ, гѣсѣиѣ, грѣѣиѣ*,

љуџић, *млакић*, *шврџић*, *шџић*, *мекчић*, *мџић*, *мџић*, *мџић* (: ек. *шџић*) итд. Само неки од тих придјева могу бити под краткоузлазним акцентом: *свџић* (Шта овџ би, бџк ти свџи?!), *мекчић*, *шџић*. М. Московљевскић, за поцерски говор, има: *џусић* — *џусић* — *џусић*, *џоркић*, *љуџић*, *млакић*, *шврџић*, *шџић*, *шџић*, *чџрсић* (АПГ, 39). Московљевскић на истом мјесту каже: „Такву акцентуацију у одређеном њиду имају придјеви још чешће у дубровачком”. Ј. Вуковић даје: *шџић*, *свџић* и *свџић*. Б. Николић, за говор сјеверозападне Србије и Срема, има гстово редовно краткоузлазни акценат у поменутиим случајевима: *свџић*, *шџић*, *врџић*, *љуџић*, у *младџи* курузима (у сремском говору); у тршићком: *благџа*, *љуџић*, *љуџић* *ракија*; у мачванском: *чџић* курузи, *крџић* *оње саре*, *леџок пута*, *младџе* *оње свџиће*, *белџе* *брашна* итд.; у колубарском: *врџић*, *љуџић* *ракија*, *љуџић* *паприка*, *шљива рана* *оња*, *Свџић* *Сава*, (СГ, 278; ТГ, 392; МГ, 217; — 218; КГ, 24), *шврџић* *сџр*, *шџић*. И у другим говорима овог региона сусреће се ова акценатска појава — у говору села Обада: *врџић* (*ракија*), *љуџић* (*препченица*), *џедна* *чаша*, *чџић* *сито*, *шџић*, *свџић* *поред младџи*, *благџи*, *врџић*, *жџић* итд. (ГСО, 31); у говору Љештанског (регија Бајине Баште): *младџа* *бураџија*, *шџић* (ГЉ, 180); у говору Горобилиа (код Ужичке Пожеге): *врџић*, *љуџић* *ракија*, *џркић* *љџеб*, *џусић* *пасуљ*, *чџић* *сито*, *шџић* *чџек*, *свџић* *Сава*, *шврџић* *сџр*, *младџи* *сџр*, али *младџи* *чџек*. Очигледно је да је у сјевероисточним крајевима ова појава, која се срета и у неким другим придјевским типовима, шира него у југозападним.

46. — Придјеви *бос* и сл. имају у ускочком говору ове форме: *бџс* — *бџса* — *бџсо*, мн. *бџси* — *бџсе* — *бџса*; одређ.: *бџси* — *бџси* — *бџси*, мн. *бџси* — *бџси* — *бџси*. Тако је и у Вука и Даничића (СА, 213), у Пиви и Дробњаку (АПД, 277/93), у плеваљском (АСПГ, 142), поцерском (АПГ, 38) и сремском (ГС, 276/76).

47. — У Даничићу је: *вџић*, *лџи* — *лџи*, *мџк* — *мџка*, *нџв* — *нџва*, *сџв*, *сџџ*, *шџић*, *шџић* — *шџић*, *хџић* — *хџић*, *мџк* — *мџка*, *сџић* — *сџић*, *сџић*, а у Ускоцима: *вџић* — *вџић*, *лџи* — *лџи*, *мџк* — *мџка*, *нџв* — *нџва*, *сџв* — *сџва*, *сџџ* — *сџџа*, *шџић* — *шџић*, *шџић* — *шџић*, *рџи* — *рџи*, *мџк* — *мџка*, *сџић* — *сџић*, *сџић*.

48. — У Ускоцима је *гладан*, *жџдан*, *гџдан*, *шџаман*, а у Руџичића за плеваљски говор: *шџаман* и *шџаман*, *шџужан* и *шџужан*, *гладан* и *гладан*, *жџдан* и *жџдан*, *сџужан* и *сџужан* (АСПГ, 144), а код Даничића: *гџдан*, *шџаман*, *гладан* (СА, 216).

49. — Акценат *мџић* — *мџић* забиљежио је Даничић (СА, 219) према Вуку. Међутим, Рџстар, на истом мјесту, вели да ће то бити погрешка и да треба *мџић* — *мџић*, наводећи да је овако у РЈАК-у, „а и у неком чакавским дијалектима који имају *ар* за кратко вокално *р* а *џр* за дуго налази се ово друго, н. пр. у Старом Граду на Хвару, *сџ* *џ* мјесто *а*, „мџртџв”, „мџртџв”. Ј. Вуковић (АПД, 283/99) наводи за Пиву и Дробњак *мџић* — *мџић*: *мџић*, али додаје: „овај посљедњи придјев [*мџић*] има дуг први слог и у озринићком говору: *мџић* — *мџић* — *мџић* (Die Betonung, 113), и у Крајини: *мџић* — *мџић* (Nast. vjesnik VII, 108), *мџић* — *мџић* — *мџић* у чакавском говору на Брачу,

mōriāv — *mōrtvō*, на Хвару (Акц. студ., 16). . . изгвор [мр̄иав — мр̄и-ва] Вук је могао чути у западнијим херцеговачким говорима, а акц. мр̄иав — мр̄иво бележи и Ружичић у пљеваљском говору (АСПГ, 143); осима тога, чује се некад и оздје [у Пиви и Дробњаку] тај акц.: мр̄иав сам љморан; мр̄ива сам гладна”.

У Ускоцима је као у Вука: мр̄иав — мр̄ива — мр̄иво, мн. мр̄иви — мр̄иве — мр̄ива. У одређ. облику: мр̄ивѣй — мр̄ивѣа — мр̄ивѣо, мн. мр̄ивѣй — мр̄ивѣе — мр̄ивѣа.

50. — Префикс *нај* у придјевским и прилошким суперлативима увијек је под краткосилазним акцентом у ускочком говору: *најбољѣй*, *најгорѣй*, *највишиј*; *најгорѣ*, *најбољѣ*, *највише*, док је у књижевном језику и знатном броју народних говора дуг: *најбољѣй* итд. Д. Вушовић даје за никшићки говор и околне говоре *највишиа* и сл. (ДИХ, 50).

51. — У Ускоцима је *дѣвѣишѣин* (поред *дѣвѣи сѣвѣишѣа*), а код Д. Барјактаревиха *дѣвѣи сѣвѣишѣин* (НСГ, 86). Колебљив је и квантитет посљедњег слога у *дѣвѣи* и *дѣсѣи*. У ускочком говору је чврсто: *дѣвѣи* и *дѣсѣи*. Код Вука *дѣвѣи* (*дѣвѣи*) и *дѣсѣи* (*дѣсѣи*); Прав *дѣсѣи* и *дѣсѣи*; РСАНУ *дѣвѣи* и *дѣвѣи*, *дѣсѣи* и *дѣсѣи*. Према ускочком *чеширишѣа* Вук има *чеширишѣа*. *Чеширишѣа* има Вуковић за Пиву и Дробњак (АПГД, 148) и Ружичић у пљеваљском говору (АСПГ, 148), док Д. Вушовић има *чеширишѣа* (ДИХ, 65). Овај акценат налазимо и у РК. Вуковић мисли да се тај акценат (*чеширишѣа*) не чује нигдје. Међутим, ако је тачно оно што је забиљежио Вушовић, а њему се мора вјеровати, онда је Вуков акценат исправан; уосталом, тај је акценат природан и сасвим се уклапа у реливање наше старе акцентуације у нашу нову.

52. — Ген. једн. од *јѣдан* гласи овдје, у Ускоцима, *јѣднѣ(а)*, али може бити и са повученим акцентом ка крају: *јѣднѣа*. Тако је и у дат. једн. Тзј акценатски однос постоји и у доста других народних говора: у љештанском (ЈБГ, 181/23), трстеничком (ТГ, 30) итд. Решетар наводи за Озриниће и Прчањ: „*јѣднѣа* — *јѣднѣте*, *bezw. јѣднѣа* — *јѣднѣте* (SB, 151). Р. Симић, за неке шумадијске говоре, наводи: *јѣднѣ* дца, *јѣднѣ* наредника, *јѣднѣ* дана, *јѣднѣ* редѣва, *јѣднѣ* сина (ЛГ, 59).

53. — Има једна врста глагола у ускочком говору која се оштро одваја од књижевног нагласка: *дѣћи*, *иѣћи*, *ући*, *иући*, *вући* итд. у књ. јез. и *дѣћи*, *иѣћи*, *ући*, *иући*, *вући* итд. у ускочком; у ускочком још и *дѣћ* и *дѣј*, *ућ* и *уј*, *иѣћ* и *иѣј* и сл. Ј. Вуковић (АПГД, 304) вели: „Имајући у виду да се разни говори негде слажу а негде разликују у акценту ових глагола, да и Вуков акц. понегде показује простим глаголом да је стари акц. био на крају, а сложеним да је био на корену глагола (*дѣнѣиши*, *заклѣиши* — *клѣиши*), морамо претпоставити да је још у старијим епохама нашега језика било колебање у акценту ових глагола, — и свакако ло-рекло томе треба тражити, или у некадашњем односу простог и сложеног глагола створеним прасловенским законом метатоније — или у односу акц. инфинитива и супина створеном у балтиско-словенској епоси (*klēti* > *klēti* према *klēti*)”. Д. Вушовић, за никшићке говоре, има: *дѣћиши*, *наћиши*, *иѣћиши* (ДИХ, 56). У Ортијешу (АСО) и иначе у источној

Херцеговини (ГИХ, 19): *дòћ*, у Мостару (АГМГ) *вўћи*, *вўћ*, *шрєсїи*, *шрєсї*, *їòћи*, *зàћи* итд., док Ружичић (пљеваљски говор) вели: „Двосложни облици имају увек акценат на крају: *дòћи*, *їрòћи*, *нàћи* и сл., а никад *дòћи*, *їрòћи*, *нàћи*” (АСПГ, 169). Л. Вујовић (мрковићки дијалекат) само, разумаје се: *дòћ*, *їòћи* (МД, 160/188). И у Комарници је кас у Ускоцима: *дòћи*, *їòћи*, *ўћи* и сл. (из моје грађе). М. Московљевић, у попערском говору, има у тим и сличним глаголима акценатске дублете: *ўмрєїи* — *умрєїи*, *оївєїи* — *оївєїи*, *дòнєїи* — *донєїи*, *оїїћи* — *оїїћи*, *дòвўћи* — *довўћи* (АПГ, VII). В. и велики број таквих дублета и на 57. стр. овог рада. У Ускоцима само сушњински акценат: *ўмријєїи*, *оївєїи*, *дòнїєїи*, *дòнїєїи*, *оїїћи*, *дòвўћи*. На Новосадском договору акценатске форме *вўћи*, *дòћи* и сл. усвојене су кроз књижевне, поред дотадашњих јединих књижевних: *дòћи*, *вўћи* и сл. Овај дублетизам данас је редован у Прав, РСАНУ, РМС — РМХ и РМС. У Вушовићевим говорима (ДИХ) *шрєсїи*, *оїшрєсїи*. Решетар (SB, 158) има, разумије се, *трєст*, *рàст*, *дїпст*, *вїс*, *тїс*, *клєт* итд., а у фугуру: *клєци*, *дòци* [*<дòс єи*], али и Будмани (Rad, LXV, 174—5) биљежи за Дубровник *рòси*, *їзїси*, *оїси* (како би било и у Ускоцима), поред *дїпсти* и *вòси*. Ружичић, за пљеваљски говор, има: *заклєїи* и *заклєїи* према *клєїи*, *умријєїи* и *умријєїи* према *мријєїи*, *исївєїи* и *исївєїи* према *ївєїи*, *насўїи* и *насўїи*, *оївєїи* и *оївєїи*, *зайријєїи* и *зайријєїи*, *їочєїи* и *їочєїи* итд. (АСПГ, 168—169). У Ортијешу (АСО) *оїшрєс*.

54. — Акцент простих глагола *мàћи*, *шàћи*, *їлєсїи*, *ївєћи*, *бòсїи*, *лєћи*, *швєћи* итд. остаје и у сложенима у ускочком говору: *одмàћи*, *їрмàћи*, *дòсїаћи*, *їомòћи*, *сдмòћи*, *исїлєсїи*, *расїлєсїи*, *исївєћи*, *їрївєћи*, *зàбòсїи*, *їолєћи*, *довєсїи*, *їовєсїи*, *їрївєћи* итд. У другим народним говорима овај акценатски однос је неуједначен. Б. Николић, за сремски говор, има: *довєсїи* (чешће) и *дòвєсїи* (ређе), *дòнєїи* (чешће) и *донєїи* (ређе), *ўмрєїи* (чешће) и *умрєїи* (ређе), *їзїћи* и *їзàћи*, *бàциїи* и *бàциїи* (СГ, 215/15). „Сложени глаголи овог типа [*ївєћи* — *ївєчєм*] имају у инфинитиву у говору Груже редовно акценат на префиксу: *ўбòсїи*, *нàбòсїи*, *дòвєсїи*, *исїлєсїи*, *дòвєсїи* (*дòвєзєм*), *їрòвєсїи*, *огрєїсїи*, *исївєћи*, *їрòївєћи* итд.” (ШГГ, 610/210). Ј. Вуковић (АГПД, 306—307) даје, за Пиву, првенство акценатима: *бòсїи* — *зàбòсїи*, *нàбòсїи*; **вєсїи* — *дòвєсїи*, *зàвєсїи*; *зàгрєїсїи*; *зàлєћи*; *зàмєсїи*; *зàївєћи*; *зàжєћи*; *дòїлєсїи*; *зàрєћи се*, *дòївєћи*, *дòмòћи* итд., тј. сви ти глаголи имају пренесен акценат. Међутим, за Дробњак и источније крајеве вели да имамо (не зна да ли увијек) Даничићев акценат: *зàбòсїи*, *довєсїи*, *огрєїсїи*, *зàмєсїи*, *исївєћи*, *исїлєсїи*, *їзрєћи*, *дòївєћи*, *їомòћи* итд. Ускоци су источније од Пиве и у њима је, као што сам већ рекао, као у Вука и Даничића. У Прав су заступљена оба акцента, тј. књижевном (вуковском) акценту *довєсїи* итд. додат је као књижевни и акценат *дòвєсїи*. Тако и *зàрєћи се* и *зàрєћи се*, *їрївєсїи* и *їрївєсїи*, *зàгрєїсїи* и *зàгрєїсїи*, *исївєћи* и *исївєћи*, *зайвєћи* и *зайвєћи* итд. РСАНУ није увијек досљедан у дублетизму ових и сличних глагола; тако у њему налазимо *довєсїи* и *дòвєсїи*, *зàвєсїи* и *зòвєсїи*, *зàрєћи се* и *зàрєћи се*, *зайвєћи* и *зайвєћи* итд., али само *зàбòсїи* (нема *зàбòсїи*).

сковљезић (поцерски говор) има и једно и друго, тј. акценат на корену основног глагола и на крају: *д̀днесѐм* — *донѐсѐм*, *бѐрѐм* — *берѐм*, *ѝдзовѐм* — *иодзовѐм*, *зав̀днѐм* — *завонѐм*, *иосвѐдочѐм* — *иосведочѐм* (АПГ, VII), а на стр. 84: *донѐсѐм* и *д̀днесѐм*, *ѝренѐсѐм* и *ѝренесѐм*, *ионѐсѐм* и *ѝднесѐм*. Б. Николић (сремски говор) наводи: *довѐдѐм* (чешће) и *д̀дведѐм* (ређе), *донѐсѐм* (чешће) и *д̀днесѐм* (ређе), *ѝдѐм* (чешће) и *ѝдѐм* (ређе), *бѐрѐм* и *берѐм*, *ѝйѐм* и *ѝуѐм* (СГ, 215/15). Стевовић (Гружа): *убодѐм*, *зободѐм*, *д̀дведѐм*, *уилеиѐм*, *расилеиѐм*, *д̀двезѐм*, *ѝрвезѐм*, *огрѐбѐм*, *ѝрѐйчѐм*, *д̀йечѐм* итд. (ШГГ, 611/211), све, дакле, као у Ускоцима:.

Мислим да је новосадска Правописна комисија, која је израдила наш нови Правопис и којој је било предложено да се усвоји као књижевна и форма *д̀дведѐм* (и све друге њој сличне), погријешила што није прихватила тај предлог, јер се из наведеног материјала види да је врло распрострањена.

54. — Вук је овако акцентовао ове презенте: *з̀ддобиѐм*, *ѝддавиѐм*, *р̀дзавиѐм*, а Ђ. Даничић (СА, 102) мисли да је Вук погријешно и да је требало да стоји *з̀ддобиѐм*, *ѝддавиѐм* и *р̀дзавиѐм*. У Ускоцима је, међутим, као у Вука, а тако је и у Пиви и Дробњаку (АПД, 318), шљеваљском говору (АСПГ, 150. и 155) и у РСАНУ (у њему је, додуше, *з̀ддобиѐм* главни акценат, а *з̀ддобиѐм* споредни), па се на основу свега тога може рећи да Вук ипак није погријешно.

55. — У Ускоцима се 3. л. мн. од глагола типа *чува̀и* акценатски поклапа са осталим презентским лицима: *сѝвѐм* — *сѝвајѐ*, *чу̀вѐм* — *чу̀вајѐ*, док је у књ. јез. друкчији однос: *чу̀вѐм* — *чу̀вајѐ*. У Пиви и Дробњаку ово се лице акценатски колеба између / и ∅: *ѝиѐајѐ* и *ѝиѐајѐ*, али *з̀иѐајѐ*, па онда *з̀иѐајѐ* и *зиѐајѐ*, *др̀иѐајѐ* (*з̀ддориѐајѐ*) и *дриѐајѐ*, с тим што је, како вели Ј. Вуковић, презентски акценат обичнији. У колубарском говору (КГ, 8) само *сѝрѐмајѐ*, а тако је и у тршићком: „само *чу̀вајѐ*, а не (и) *чу̀вајѐ*” (ТГ, 378/12).

56. — Прво и друго лице презента глагола типа *др̀жа̀и* креће се у овим алтернацијама *др̀жѐмо* и *др̀жѐмѐ* и у народним говорима и у књижевном језику. Вуковић (АПД, 325) не наводи форму *ко̀иѐмо*. Б. Николић (ОМНА, 21) наводи велики број ових акценатских дублета: *чѝиѐамс* — *чѝиѐамо*, *во̀иѐмо* — *во̀иѐмо*, *ко̀иѐмо* — *ко̀иѐмо* итд. М. Решетар (SB, 183. и 184) вели: „Акцент auf dem Suffix *-то*, *-те*, z. B. *знѐт* — *знѐто*, *зовѐт* — *зовѐто*, *др̀жѐт* — *др̀жѐто*, *вѐнѐѐт* — *вѐнѐѐто* u s. w.” и *др̀жѐто*, *др̀жѐте*, *рѐѐто*, *рѐѐте* итд. Ј. Вуковић каже: „Поред *жѐлѐм* — *жѐлѐмо* од глагола типа *жѐлѐи* — *жѐлѐм* чуо сам и *жѐлѐм* — *жѐлѐмо*, али мислим да је обичнији први акценат.” Д. Ђупић за Бјелопавлиће има: *лежѐмо*, *црвѐнѐмо* (ГБ, 64), а М. Московљевић за поцерски говор: *ѝлѐиѐмо* — *ѝлѐиѐиѐе*, *о̀илѐиѐмо* — *о̀илѐиѐиѐе*, *исѐечѐмо* — *исѐечѐиѐе*, *зободѐмо* — *зободѐиѐе*, *огрѐбѐмо* — *огрѐбѐиѐе* (АПГ, 84). А. Пеџ наводи: „Прво и друго лице презента глагола типа *чѝиѐиѐи* и *др̀жѐиѐи* знају и за Даничићев акценат: *чѝиѐамо*, *чѝиѐаиѐе*, *др̀жѐмо*, *др̀жѐиѐе* (ГИХ, 14). Међутим, за сјевернохерцеговачки наводи само: *чѝиѐамо*, *чѝиѐаиѐе*, *др̀жѐмо*, *др̀жѐиѐе* (ibid., 16). Б. Николић (за колубарски говор) само *иѐчѐмо*, *иѐамо*

и сл. (КГ, 8), а за тришћки: „само акц. *їечемо* — *беремо* — *чїїамо* — *бројимо* и сл.” (ТГ, 378/12). М. Дешић (за западнбосански говор): *вєлїмо*, *жєлїмо*, *їмāмо*, *їмāїше*, *сјєдїмо*, *сјєдїїше*, *чїїамо*, *чїїаїше*; „Нисам биљежио форме *вєлїмо*, *жєлїмо* и сл.” (ЗБИГ, 210).

57. — У Ускоцима је *жївїмо*, али и (ређе) *жївїмо*. Тако и *блєїмо* и *блєїмо*, *блїјєдїмо* и *блїјєдїмо*. А тако је и у Пиви и Дробњаку (АГПД, 327). Први слог је скраћен, као и у Пиви и Дробњаку. Решетар наводи за Озриниће *трєсємо*, тј. дуг коренов вокал и акценат на крају (старо *trēsēmo*), а за Дубровник *клєїмо* односно *клеїмо*, са скраћеним кореновим вокалом (SB, 29); он за Озриниће такође даје и овај материјал *жївїмо*, *жївїте*, *блєїмо*, *клєїмо*, *стїдїмо*, *вїтїмо*, *звїждїмо* итд. (ibid., 191).

58. — Појава *бāч* — *бāч*, *їуш* — *їуш*, *ћуї* — *ћуї* итд. (скраћени императивни облици, који су прешли у узвике) у Ускоцима биљежи и Ј. Вуковић за Пиву и Дробњак. Он такође биљежи и ускочку појаву *нōс*, *вōд* (наративни скраћени императив (АГПД, 329—330. и 98). Слично је и у Вушовића (ДИХ, 59).

59. — Повлачење акцента према крају срегамо у ускочком говору у имперфекту глагола типа *чїїаїши*. Даничић (СА, 166): *чїїах* — *чїїаїше* — *чїїаїше*, а у Ускоцима *чїїаг* — *чїїаїше* — *чїїаїше* итд., а овако је и у Пиви и Дробњаку (АГПД, 331—332) и у пљеваљском говору (АСПГ, 160—161). М. Николић има за горобињски говор: *бијāше* и *бїјāше*, *бијāсмо* и *бїјāсмо*. П. Ивић: *мїшлāгү* (Диј, 134).

59. — Говори по југозадним крајевима наше земље доста се разликују од књижевног акцента у 2. и 3. л. једн. аориста. Та одступања од књижевног акцента, тј. од Вуковог и Даничићевог акцента, имала би углавном дијалектолошки интерес да се, нарочито у посљедње вријеме, нека од тих одступања нијесу почела и друкчије схватати. Овдје у првом реду мислим на акценат аориста дат у нашем новом Правопису. Чланови Комисије који су израдили овај правопис — свакако увиђајући животну снагу неких акцената аориста који одударују од Вука и Даничића, тј. од онога што се досад сматрало ваљачим за књижевни језик — стали су на гледиште да, поред Вукова акцента, треба оснажити као књижевни и акценат неких глаголских типова који досад није признан као књижевни. Како је акценат аориста у Вука и у ускочком говору исти у врло великом броју глаголских типова, показују овдје само оне акценте аориста ускочког говора који су, разликујући се од Вука, тј. од књижевног језика, новим Правописом признати као књижевни.

Поред досадашњег *вєнчā* и *вјєнчā* усвојен је и акценат који се јавља у низу народних говора, па и у ускочком говору: *вєнча* и *вјєнча*; дакле:

1. *вєнчā* — *вјєнчā* и *вєнча* — *вјєнча*

Тако је и: *блїсїл*, *буса*, *вārда*, *вєсла*, *глāса*, *дєбља*, *крєїа*, *кўља*, *мōїа*, *сўкља*, *чїїл*, *чўїа* итд., а и у сложеницама: *їривљєнча*, *зблїсїа*, *їобуса*, *завārда*, *завєсла*, *надглāса*, *оддєбља*, *їокрєїа*, *їокўља*, *замōїа*, *исўкља*, *їрочїїа*, *шичўїа* итд. поред досадашњег *їрївєнчā* — *їрївєнчā*, *зблїсїї* и сл.

Исти је случај и са глаголским типовима *држаӣи*, *драӣи*, *саздаӣи*, *оруџаӣи*, *куй̄оваӣи* итд.: *држа*, *дра*, *сазда*, *оруџа*, *куй̄ова* итд. и са њиховим сложеницама: *задрџа*, *й̄одра*, *й̄окуй̄ова* итд.

2. *бѣжаӣи* — *бјѣжаӣи*: *бѣжā* и *бјѣжā*, *бѣжа* и *бјѣжа*
разб(ј)ѣжаӣи се: *рāзб(ј)ѣжā се* и *разб(ј)ѣжа се*
3. а) *дōдаӣи*: *дōдā* и *дōда*
й̄згнаӣи: *й̄згā* и *й̄згна*
б) *хук̄ӣаӣи*: *хук̄ӣā* и *хук̄ӣа* (у Ускоцима: *кук̄ӣа*)
й̄скаӣи: *й̄скā* и *й̄ска*
зачѣш̄љаӣи: *зāчѣш̄лā* и *зачѣш̄ља*
в) *смй̄јаӣи се*: *смй̄јā се* и *смй̄ја се*
насмй̄јаӣи се: *нāсмй̄јā се* и *насмй̄ја се*
4. *й̄збраӣи*: *й̄збрā* и *й̄збра*
5. *чеј̄ркаӣи*: *чеј̄ркā* и *чеј̄рка*
израч̄унаӣи: *й̄зрачунā* и *израч̄уна*
6. а) *дјев̄оваӣи*: *дјев̄овā* и *дјев̄ова*
оий̄уӣоваӣи: *оий̄уӣовā* и *оий̄уӣова*
б) *сий̄рјеш̄оваӣи*: *сий̄рјеш̄овā* и *сий̄рјеш̄ова*
в) *лел̄екаӣи*: *л̄лел̄кā* и *лел̄ека*
залел̄екаӣи: *зāлел̄кā* и *залел̄ека*
7. *кй̄хнуӣи*: *кй̄хну* и *кй̄хнū* (у Ускоцима: *кй̄нū*)
й̄одух̄нуӣи: *й̄одух̄ну* и *й̄дд̄ух̄нū* (у Ускоцима: *й̄дд̄унū*)
8. а) *шкр̄г̄уӣнуӣи*: *шкр̄г̄уӣнну* и *шкр̄г̄уӣнū*
б) *чалаб̄рк̄чуӣи*: *чалаб̄рк̄кну* и *чд̄лоб̄рк̄кнū*
в) *й̄риш̄ѣгнуӣи*: *й̄риш̄ѣгне* и *й̄риш̄ѣгне* (поред *й̄риш̄ѣгну* и *й̄риш̄ѣгнū*)

Глагол *й̄риднӣи* има *й̄рионū* (није поменута Даничићева форма *й̄ри-дну*).

Глаголи као *й̄ош̄акнуӣи*, *й̄ош̄д̄ћи* и *й̄д̄ӣаћи* имају: *й̄д̄ш̄акнū*, *й̄ош̄д̄че* и *й̄д̄ӣаче*.

9. За глаголе типа *й̄дсес̄ӣи* дате су обје форме (*й̄дсече* и *й̄дседе* и *й̄дсједе* и *й̄дсјече* (поред *й̄дс'ј)еднū*, према *-ну/-не*).

Глаголи типа *сјѣћи* (*сѣћи*) дати су само у овом лицу: *сй̄јече* одн. *сече*, *й̄рѣде*, *сий̄риже*, *й̄дсе*, *грй̄зе* итд., па онда, наравно, *й̄дсијече* (одн. *й̄дсече*), *й̄рѣсий̄риже*, *й̄дй̄дсе*, *й̄рѣгрй̄зе* итд., а није дат Вуков (и ускочки) акценат *сий̄риже*, па онда ни: *сјѣче* одн. *сече* (у Ускоцима *й̄дече*), *й̄рѣде*, *дсјече* одн. *дсече* (у ускочком: *дй̄ече*), *дй̄рѣде*, *й̄дсий̄риже* итд.

10. Усвојене су обје акценатске форме глагола *рѣћи*: *рѣче* и *рече*, па и: *й̄дрече* и *й̄срече*, *нѣ рече* и *не рече* итд.

11. Ни састављачи нашег новог Правописа немају потпуне јединствености 2. и 3. л. једн. аориста глагола типа *й̄й̄ӣи*. За глаголе *й̄й̄ӣи*, *вй̄ӣи*, *лй̄ӣи*, *бй̄ӣи* (*esse*), *крй̄ӣи* дати су акценти: *й̄й̄*, *вй̄*, *лй̄*, *бй̄*, *крй̄*, па према томе и: *й̄дй̄й̄*, *свй̄й̄*, *дбй̄й̄*, *сакрй̄й̄*, али је за бити (*battre*) дато *бй̄* и *й̄збй̄*. За глагол *шй̄ӣи* дато је *шй̄*, а за *саш̄ӣӣи* — *саш̄и* и *саш̄ӣй̄*.

12. Велики број акцената усвојен је глаголе типа *izáhi* (*izáhi*, *izíhi*, *izíhi*): *izáhe* и *izáhe*, или *oiíhi* (*oiíhi*): *oiíhe* и *oiíhe*, *oiíde* и *oiíde*, *ode* и *ode* итд.

13. За глаголе типа *sávejiťovaihi* — *sávejiťovaihi* није дат акценат *sávejiťovā* — *sávejiťovā*, већ само *sávejiťova* — *sávejiťova*. В. и Б. Николића, ОМНА, 23, и М. Стевановића, ДАА, 250—263.

Ову разноврсност аориског акцената донио нам је историјски развитак наше акцентуације и у овом тренутку не може се ни помишљати на свођење тих разних акцената на јединствене форме.

60. — Темпорални прилози типа *данас* имају уопштен дуг завршни слог у ускочком говору: *dānās*, *jūirōs*, *nohās*, *zimūs*, *jesēnās*, *lējīos* итд. Тако је и у лештанском (ЈБГ, 182/24). У Грузи: *jūirōs*, *dānās*, *nohās*, *večērās*, *jesēnās*, *lējīos*, *īrolējīos*, *zimūs* (ШГГ, 607/207). И у тришћком је *dānās* (ТГ, 393/27). У трстеничком говору: *dānās*, *nohās*, затим *zimūs*, *jesēnās*, *večērās*, али *lējīos*, *īrolējīos* (ТГ, 33). У поцерском: *dānās*, *nohās*, *večērās*, *jesēnās* (АПД, 104).

61. — Вук има *īāmān*, а у Ускоцима, који припадају новоштскавским говорима, тј. имају пренесену акцентуацију, нелазимо *īāmān*. Наoko, овдје је у питању стара акцентуација. Тако мисле и неки наши научници (исп. Ј. Вуковића, АПД, 268). Међутим, ја мислим да то не мора бити ствар старе акцентуације, већ да спада у област емотивне природе. У случају кад се, поред редовног *вѣлика* или *вѣликā*, каже *вѣликā*, свакако у питању није стара акцентуација, већ узвичност, потенцијалност и сл. Ево шта у вези са тим каже П. Ивић говорећи о особинама пумадијско-војевођанског дијалекта: „Нова акцентуација спроведена је у већини говора овог дијалекта у унутрашњости речи узетих посебно. Ипак и ту има у многим говорима, нарочито источнијим, појединих отступања (примери као *īāmān* најчешће су везани за емоционалну интонацију. . .)” (Диј, 68).

Скраћенице

- АГМГ — Фахра Матијашећ: *Акцент глагола у савременом мостарском говору у односу на Вуков и Даничићев систем*, ЈФ XXVI/1—2, Београд, 1963 — 1964.
- АПД — Јован Вуковић: *Акцент говора Пиве и Дробњака*, СДЗБ X, Београд.
- АПГ — Милош Московљевић: *Акцентски систем поцерског говора*, Београд, 1928.
- АСО — А. Ресо: *Акцент села Ortiješa*, Научно друштво NR БиН, Града X, *Odjeljenje filoloških nauka*, knj. 7.
- АСПГ — Гојко Ружичић: *Акцентски систем пљеваљског говора*, СДЗБ III, Београд.

- ББГ — Павле Ивић: *Белешке о биограчићком говору*, СДЗБ XXIV, Београд, 1978.
- ВРСР — Vratoljub Klaić: *Veliki rječnik stranih riječi*, Zora, Zagreb, 1974.
- ГБ — Драго Бупић: *Говор Бјелопавлића*, СДЗБ XXIII, Београд, 1977.
- ГГС — Павле Ивић: *О говору Галицијских Срба*, СДЗБ XII, Београд 1957.
- ГИХ — Асим Пецо: *Говор источне Херцеговине*, СДЗБ XIV, Београд, 1964.
- ГЉ — Мирослав Тешић: *Говор Љештанског*, СДЗБ XXII, Београд, 1977.
- ГПД — Јован Вуковић: *Говор Пиве и Дробњака*, СДЗБ X, Београд.
- ГС — Томо Маретић: *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1899.
- ГСГ — Мирослав Николић: *Говор села Горобиља*, СДЗБ XIX, 1972.
- ГСО — Милорад Симић: *Говор села Обади у босанском Подрињу*, СДЗБ XXIV, Београд, 1978.
- ДАА — Михаило Стевановић: *О данашњем акценту аориста*, НЈ, н. с., V, Београд.
- Диј — Павле Илић: *Дијалектологија српскохрватског језика*, Матица српска, Нови Сад, 1956.
- ДИХ — Данило Вушовић: *Дијалект источне Херцеговине*, СДЗБ III, Београд, 1927.
- ЗБИГ — Милорад Дешић: *Западнобосански ијекавски говор*, СДЗБ XXI, Београд.
- Јф — *Јужнословенски филолог*, београдски часопис.
- КГ — Берислав Никлић: *Колубарски говор*, СДЗБ XVIII, Београд.
- ЛГ — Радоје Симић: *Левачки говор*, СДЗБ XIX, Београд, 1972.
- МГ — Берислав Никлић: *Мачвански говор*, СДЗБ XVI, Београд, 1966.
- МД — Лука Вујовић: *Мрковићки дијалекат*, СДЗБ XVIII, Београд, 1969.
- НЈ — *Наш језик*, београдски часопис.
- НСГ — Данило Барјактаревић: *Новопазарско-сјенички говор*, СДЗБ XVI, Београд, 1966.
- ОМНА — Берислав Николић: *Основи млађе новоштокавске акцентуације*, Београд, 1970.
- Прав — *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Матица српска — Матица хрватска, Нови Сад — Загреб, 1960.
- Рад — *Рад Југословенске академије знаности и умјетности*, часопис, Загреб.
- РГ — А. Пецо и Б. Милановић: *Ресавски говор*, СДЗБ XVII, Београд, 1968.
- РД — Александар Белић: *Историја српскохрватског језика; Речи са деklinацијом*, универзитетска предавања, Београд, 1950.
- РЈАК — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. I—XXIII, Загреб, 1880—1976.
- РК — Ристић-Кангрга: *Речник српскохрватског и немачког језика*, Београд, 1928.
- РКМД — Гл. Елезовић: *Речник косовско-метохишког дијалекта*, СДЗБ IV, Београд, 1932, и СДЗБ VI, Београд, 1935.
- РМС — *Речник српскохрватског језика Матице српске*, Нови Сад.

- PMСМХ — *Речник српскохрватског књижевног језика*, књ. I—II, Матица српска и Матица хрватска, Нови Сад — Загреб.
- РСАНУ — *Речник српскохрватског књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности*; Београд, књ. 1—11.
- СА — Буро Даничић: *Српски акценти*, изд. Српска краљевска академија, Београд — Земун, 1925.
- SB — Милан Решетар: *Die Serbokroatische Betonnung südwestliche Mündarten*, Беч, 1900.
- СГ — Берислав Никлић: *Сремски говор*, СДЗБ XIV, Београд, 1964.
- СДЗБ — *Српски дијалектолошки зборник*, београдски часопис.
- СР — Вук Стеф. Карацић: *Српски рјечник*, Београд, 1935.
- ССЈ — Михаило Стевановић: *Савремени српскохрватски језик I*, Београд, 1964.
- ССЈБ — Митар Пешикан: *Староцрногорски средњокатунски и љешански говори*, СДЗБ XV, Београд, 1956.
- ТГ — Берислав Никлић: *Тршићки говор*, СДЗБ XVII, Београд, 1968.
- ТГ₁ — Душан Јовић: *Трстенички говор*, СДЗБ XVII, Београд, 1968.
- ЦГ — Банко Милетић: *Црмички говор*, СДЗБ IX, Београд, 1940.
- ШГГ — Игрутин Стевовић: *Шумадијски говор у Грузи*, СДЗБ, XVIII, Београд, 1969.

MILIJA STANIĆ

ON SOME QUALIFICATIVE-QUANTITATIVE RELATIONS OF THE USKOKS' SPEECH COMPARED TO OTHER PEOPLE'S SPEECHES OF OUR LANGUAGE AS WELL AS TO OUR LITERARY LANGUAGE

Summary

The uskoks' speech almost border on the east Hercegovina speech, but that does not at all minimize the fact that it is one of the classical Vuk's new Štokavian speeches. Its speciality, and therefore the speciality of its accents is, on the hand, that it represents a sum of (not mechanical, but organic) speeches in the areas from which the representatives of the uskoks speech came to Uskoks (a Nikšić area, the old Montenegro, Kuči, Vasojevići, Sandžak and others) and, on the other hand, that various language phenomena which the uskoks brought to Uskoks were pretty much leveled during the two hundred years of the development of Uskoks.

In this paper some of the uskoks' accent marks are shown which include the uskoks' speech in our other people's speeches or which separate it from them. Showing those marks is mostly categorial, and details are given only if they are in any way characteristic. In addition to others, these phenomena are pointed out: *Bóžo* (Uskoci) — *Božo* (Gruža), *Rádović* — *Rádović, znâci* — *znâci, barjâktar bârjaktâre, bârjaktâri, and barjaktâri, najaka* — *najak, određ. prid. vrući* — *vrući, doći* — *doći, donesem* — *donesem, privjenč* — *privjenča, danas* — *danas* etc.

This comparative study of the accent phenomena and isoglosses is useful, also because of realizing the possibility of expanding the scope of the literary language, as well as, because of getting insight into some migratory movements of population.

